

ПРОСОДИЧНА ПАУЗА В УСНИХ РЕПРЕЗЕНТАЦІЯХ ТЕКСТУ ВІЛЬНОГО ВІРША

Ольга Кульчицька

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської філології*

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

ORCID ID 0000-0002-9992-8591

Scopus Author ID 56268838000

olga.kulchytska@pnu.edu.ua

Анна Ерліхман

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології*

та методики викладання іноземних мов

Міжнародний гуманітарний університет

ORCID ID 0000-0002-8796-8107

Scopus Author ID 57192955851

erlikhman.anna@gmail.com

Ключові слова: *просодична пауза, вільний вірш, поезія Стіві Хауелл “The long hall”, теорія світу тексту, типографіка.*

У вільному вірші рядок виконує функцію ритмічної одиниці. Довжина рядків, їх просторове розташування на сторінці, кількість рядків у строфі, наявність/відсутність розділових знаків залежать від авторського розуміння їх смислового навантаження. При читанні вільного вірша вголос пауза як просодичний засіб членування мовленнєвого потоку на смислові одиниці є одним з індикаторів інтерпретації твору.

У статті викладені результати міні-проєкту, до якого в якості дикторів та аудиторів були залучені студенти старших курсів факультету іноземних мов Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Метою проєкту було дослідження ролі паузи в усних читацьких репрезентаціях вільного вірша “The long hall” сучасної ірландсько-канадської авторки Стіві Хауелл. Перший аудіозапис був зроблений до здійснення учасниками проєкту аналізу твору за методикою теорії світу тексту, яка передбачає створення ментальних репрезентацій на основі текстової інформації та знань читачів про реальний світ. Застосування принципів теорії світу тексту сприяло процесам інтерпретації дискурсу вірша, чим пояснюються відмінності між першим і другим аудіозаписами. Аудитивний аналіз засвідчує, що створення ментальних репрезентацій, світів тексту вірша, змінює ракурс сприйняття дискурсу. У другому аудіозаписі, на відміну від першого, помітна тенденція до перенесення уваги з граматико-синтаксичного на смисловий аспект твору. При другому прочитанні це знайшло відображення у кореляції пауз – їх місця розташування, характеру і тривалості – з авторським розподілом тексту між рядками, що подекуди суперечить граматичним нормам, але створює своєрідний ритм поезії, передає смислове навантаження кожного рядка і посилює емоційний вплив на слухача.

PROSODIC PAUSE IN A FREE VERSE POEM READ ALOUD

Olga Kulchytska

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of English Philology
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University*

Anna Erlikhman

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Romano-Germanic Philology
and Methods of Teaching Foreign Languages
International Humanitarian University*

Key words: *prosodic pause, free verse, “The long hall” by Stevie Howell, Text World Theory, typography.*

In free verse poetry, lines fulfill the function of rhythmic units. Line length, arrangement of lines on a page, the number of lines in a stanza, presence/absence of punctuation marks depend on the author’s view on their semantic load. When a free verse poem is read aloud, its interpretation is revealed, among other features, through prosodic pauses, markers of boundaries between expressions which a reader believes to be relevant semantic units.

This study discusses the results of a student-involved research project on the role of pauses in oral representations of “The long hall”, a free verse poem by contemporary Irish-Canadian author Stevie Howell. Four 4th year BA students of the English Philology Department at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University performed as readers; two 1st year MA students of the same department carried out auditory analysis. The first recordings had been made before the poem was interpreted from the perspective of Text World Theory through building mental representations, text-worlds, which rely on the poem’s language and the participants’ general knowledge of the world. Having performed a text-world analysis of the poem, the readers recorded it again. The auditory analysis shows that building the poem’s text-worlds changes the angle of the discourse perception. In their first readings, the students typically focus on delimiting major syntactic constituents; pauses are mainly used as boundary markers between clauses and sentences. The second recordings show that the readers’ attention shifts to the semantic aspect of the poem: pauses (their places, types, and length) tend to correlate with the way the lines are arranged on the page, which can be regarded as deviation from grammatical norms; however, it creates a specific rhythm, highlights the semantic load of each line, and contributes to the emotional charge of the poem.

Постановка проблеми та аналіз попередніх досліджень. Просодія вірша вивчається з точки зору ритміко-синтаксичних характеристик дискурсу. Характерною ознакою вільного вірша є відсутність рими і фіксованого метра, різна кількість складів у рядку і різна кількість рядків у строфі. Поділ дискурсу на рядки/строфи, та інші типографічні засоби вказують на співвідношення ступеня значущості тверджень і тому мають більше значення, ніж у поезії з римованими рівнонаголошеними віршорядками; основною ритмічною одиницею вільного вірша є рядок (Andrews, 2017: 47). У вільному вірші він також є важливою дискурсивною одиницею: при читанні вголос кінець рядка може вказувати на необхідність паузи, яка є одним із засобів вираження смислу твору.

Пауза визначається як переривання акустичного потоку, відсутність фонетичної активності, синтактико-просодичне відокремлення мовленнєвих одиниць, просодичний маркер, який (у комбінації з тональними, акцентними, темпоральними факторами) сигналізує про їх розмежування (Cruttenden, 1997: 30–32; Männel et al., 2013; Trouvain, Werner, 2021, 2022).

М. Іграс-Цибульська, Б. Зюлко, П. Желаско і М. Вітковські (Igras-Cybulska et al., 2016), розрізняють у спонтанному мовленні регулярні природні паузи, викликані респіраторною активністю; нерегулярні умисні паузи як особливий стилістичний прийом; нерегулярні неумисні перерви у мовленні, спричинені невпевненістю, коливанням, недовготривалим обдумуванням. Дослідники

вказують на індивідуалізований характер паузації та вплив таких чинників, як ситуативний контекст і когнітивне завдання. Є. Кривокапік (Krivočarić, 2007) відзначає важливість фактора синтаксису і дискурсу у процесі членування мовлення на інтоногрупи і висловлення. Є. Кривокапік, У. Стайлер і Б. Паррелл (Krivočarić et al., 2020: 1) поділяють паузи на граматичні та не-граматичні. Перші є одним із засобів позначення меж просодичних одиниць. Другі не є запланованими; це можуть бути заповнені або незаповнені паузи – результат процесу обдумування наступного слова чи висловлення.

Паузи виконують низку важливих функцій (Männel et al., 2013; Trouvain, Werner, 2021, 2022; Betz et al., 2023). Вони дозволяють мовцю спланувати висловлення на лінгво-когнітивному рівні та полегшують сприйняття мовлення слухачем. Синтаксичні межі мовних одиниць вищого рівня маркуються в усному мовленні більш тривалими просодичними перервами, ніж межі одиниць нижчого рівня. Паузи і темп відіграють важливу роль у створенні експресивного ефекту та емпатичного виділення частини висловлення чи дискурсу.

Поезія є предметом дослідження багатьох сучасних літературознавчих і лінгвістичних студій. Наприклад, Л. І. Белєхова (2009) висвітлює її когнітивний аспект; М. Дорофєєва (2012) аналізує специфіку перекладу поетичного твору; вивченню особливостей поетичної комунікації присвячена праця І. В. Приходько (2018); Т. Марчук і Е. Мінцис (2023) зосереджують увагу на лігвопоетичних засобах та образності англійської пісенної лірики; використання ритму, метафори та інших технік вірша досліджує М. Канманн (Sahnmann, 2003); просодичні параметри вільного вірша розглядаються у монографії Р. Андрюса (Andrews, 2017); Дж. Гевінс (Gavins, 2020) інтерпретує поезію з точки зору когнітивної теорії світу тексту.

Метою нашої розвідки є визначення функцій паузи в усних репрезентаціях вільного вірша в залежності від його інтерпретації. Завдання роботи: (а) здійснити аудіозапис поетичного твору до спільного обговорення дикторами та аудиторами його можливих інтерпретацій; (б) інтерпретувати смисл поезії згідно з принципами і методикою теорії світу тексту і зробити повторний аудіозапис; (в) порівняти два варіанти прочитаного вірша з точки зору членування мовленнєвого потоку відповідно до дикторської інтерпретації смислу тексту.

Матеріалом дослідження є поезія Стіві Хауелл "The long hall" (Howell, 2018: 60). Нумерація строф і рядків додана нами. Типографіка тексту відтворена з оригіналу:

We're in the ward Перша строфа. Рядки (1)
where you don't (2)

rush. Shaky, learn- (3)
ing to walk the line (4)
again, midlife. (5)
Someone's one (6)
good hand propels (7)
a wheelchair along (8)
a sigmoidal path. (9)

what is this feeling Друга строфа. Рядки (10)

what is the name for (11)

how did I get here (12)

This quiet work, Третя строфа. Рядки (13)

counting slow (14)

laps down & back (15)

through the long (16)

hall. A secular (17)

prayer, mouthed (18)

in a secular (19)

chapel – an island (20)

where a stranger (21)

helps a stranger (22)

build an altar to (23)

life (24)

out of air. (25)

Методи дослідження. Проведений аналіз передбачав виявлення функцій паузи в усних репрезентаціях вірша С. Хауелл в залежності від інтерпретації твору мовцем. А. Краттенден (Cruttenden, 1997: 30–31) визначає три місця паузи у висловленні: (i) між його конститuentами – частинами складного речення, підметом і присудком; найчастіше ці паузи розділяють інтоногрупи; (ii) перед словами значного змістового наповнення, (iii) після першого слова в інтоногрупі. Паузи між інтоногрупами або одиницями вищого рівня довші, ніж паузи хезитації. Дж. Діз (Deese, 1980: 71, 77) стверджує, що паузи, які не відносяться до категорії хезитації, слугують граматичним або риторичним цілям.

Одним із сучасних когнітивно-поетологічних підходів до інтерпретації дискурсу є теорія світу тексту. Світ тексту, за П. Уертом (Werth, 1999) і Дж. Гевінс (Gavins, 2007), являє собою ментальну репрезентацію, що базується на текстовій інформації та знаннях читачів про реальний світ. Будівельними елементами світу тексту є просторові й темпоральні параметри, персонажі, об'єкти. Існує також інший клас елементів, які надають інформацію про місце і час подій, персонажів та об'єкти: *x is y*; *x has y*; *x is on/at/with y*. Дискурс розвивається за допомогою третього класу елементів, що позначають дії, процеси, стани (Werth, 1999: 180–182; Gavins, 2007:

10, 43, 56) Зміни будівельних елементів світу тексту і модальності спричиняють перемикання світів (Gavins, 2007: 91–110). Переплетення наративної частини з подачею думок персонажів є ознакою вільного непрямого дискурсу (Gavins, 2007: 128). Метафора розглядається як співіснування ментальних просторів базового світу тексту і змішаного метафоричного світу (Gavins, 2007: 152).

Наше дослідження є міні-проектом, до роботи над яким були залучені студенти англійського відділення факультету іноземних мов (спеціалізація 035.041) Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника: в якості дикторів – четверо студентів четвертого курсу; в якості аудиторів – двоє студентів-магістрантів першого року навчання.

Аудіозапис поезії був здійснений двічі, до і після її аналізу з точки зору теорії світу тексту. І диктори і аудитори приймали участь у обговоренні смислу вірша. Аудитивний аналіз матеріалу передбачав визначення місця розташування пауз, їх характеру (пауза, що слугує граматичним/риторичним цілям; пауза хезитації) і тривалості (коротка/середня/довга пауза). Аудитори провели також зіставлення двох варіантів дикторського членування дискурсу (аудіозаписи до і після аналізу світів тексту вірша) з метою визначення впливу означеного когнітивного підходу на розуміння та інтерпретацію твору дикторами і на його сприйняття слухачами.

Результати та обговорення. На початку експерименту чотирьом дикторам було запропоновано мовчки прочитати незнайомий їм вірш “The long hall” і зробити аудіозапис тексту, після чого всі учасники проекту, диктори і аудитори, прийняли участь у обговоренні твору з точки зору теорії світу тексту.

Було визначено, що будівельними елементами світів тексту вірша є (i) локативи “hall”, “ward”, “path”, “chapel”; об’єкт “wheelchair”; персонажі “we”, “stranger(s)”, а також персонажі, що імплікуються завдяки метонимії “Someone’s one good hand” та описам дії “learn-ing to walk”, “counting slow laps”, “prayer, mouthed”, “stranger helps a stranger build an altar”; (ii) елементи на позначення характеристик локацій, персонажів та об’єктів: “long hall”, “ward where you don’t rush”, “shaky”, “midlife”, “one good hand”, “quiet work”, “slow laps down and back”, “secular prayer/chapel”, “altar to life out of air”. У вірші відбуваються перемикання світів: від першого світу “ward” до буломаїчного модального світу, вираженого через доступ до свідомості персонажа – “what is this feeling // what is the name for // how did I get here” (вільний непрямий дискурс), до світів “the long hall” і “secular chapel”. Заключне перемикання

спричинено використанням метафор CHAPEL IS AN ISLAND, PRAYER IS AN ALTAR (built out of air), GOD IS LIFE. Вони утворюють змішані метафоричні світи, які зливаються з чотирма означеними вище світами. Застосування теорії світу тексту дозволило визначити теми вірша – боротьба людини з недугою, взаємна підтримка, звернення до вищих сил.

За результатами аудитивного аналізу першого варіанту аудіозаписів твору встановлено, що при членуванні мовленнєвого потоку на окремі одиниці за допомогою пауз диктори керувались в основному своїм розумінням синтаксичної структури цілого речення, часто не враховуючи авторський розподіл тексту на рядки. Так, у вірші наявні п’ять випадків розриву словосполучення прикметник + іменник між двома рядками. Проте у жодній дикторській інтерпретації не розділені за допомогою паузи “long / hall” (рядки 16–17); по одному разу розділені “secular / prayer” (17–18) і “secular / chapel” (19–20); тричі – “slow / laps” (14–15). Іншими прикладами сприйняття структури речення цілком є відсутність пауз у репрезентаціях усіх чотирьох дикторів у таких випадках: розрив між допоміжним та основним дієсловами “don’t / rush” (2–3), між частинами слова “learn- / ing” (3–4) і словосполучення “walking the line / again” (4–5); у записах трьох дикторів відсутня пауза у словосполученні “build an altar to / life” (23–24).

Пауза хезитації трапляється по одному разу у трьох дикторів перед прочитанням рідковживаних слів “sigmoidal” (9), “secular” (17), “prayer” (18).

Відмічено індивідуалізований характер використання пауз різної тривалості чотирма дикторами. Подекуди рядки, які синтаксично складають одне речення (але не є його завершенням) при прочитанні вголос не розділені паузою; в інших випадках кінець одного такого рядка маркований короткою або середньотривалою паузою. Довга пауза використовується здебільшого у кінці висловлення (крапка у реченні); іноді вона трапляється між інтонаційними групами у межах одного висловлення (при наявності знаків пунктуації, коми або тире). Всі диктори використовують довгу паузу між першою, другою і третьою строфами; двоє дикторів – середньо-/довготривалу паузу між рядками 10–12 другої строфи, які відзначаються відсутністю будь-яких знаків пунктуації, але позначені зміною шрифту.

У прикінцевій метафоричній частині вірша трое дикторів позначають закінчення рядків 19–22 паузами різної тривалості. Тільки в одному випадку пауза співвідноситься із закінченням рядка 23 “build an altar to”, що суперечить міркуванням синтаксису, проте сигналізує важливість

наступного слова “life” (окремий рядок 24). У всіх дикторів наявна довга пауза між рядками 24–25 (в усній репрезентації це інтоногрупи в межах одного висловлення) як акустична відповідність подвійному абзацному відступу у кінцевому рядку.

На думку аудиторів, при першому прочитанні тексту всіма дикторами паузи слугують в основному граматичним цілям. Однак використання пауз у другій строфі та у прикінцевій метафоричній частині вірша свідчить про розуміння дикторами риторичної функції паузації.

Другому аудіозапису поезії передувало її обговорення з точки зору теорії світу тексту. Аудитивний аналіз засвідчив відмінності між двома варіантами запису твору. При другому прочитанні у більшості випадків усі диктори відділяють один авторський рядок від іншого за допомогою паузи. Троє дикторів маркують паузами розриви між рядками чотирьох іменникових словосполучень (14–15, 16–17, 17–18, 19–20) і дієслова “learn- / ing” (3–4). Двоє дикторів розділяють паузою словосполучення “build an altar to / life” (23–24), надаючи тим самим особливої виразності слову “life”, що позначає одне з ключових понять у вірші. По одному разу паузою марковані випадки авторського розподілу між рядками заперечної форми дієслова “don’t / rush” (2–3) і словосполучення “walking the line / again” (4–5).

У другому варіанті аудіозапису вірша паузи хезитації відсутні.

Тривалість пауз, як і при першому прочитанні, носить індивідуалізований характер: інтоногрупи в межах одного висловлення розділені в основному короткими або середньотривалими паузами. Проте трапляються і довгі паузи, якщо диктор приділяє увагу окремим частинам речення-висловлення, особливо при наявності знаків пунктуації, наприклад, “again, midlife” (5), “prayer, mouthed” (18), “chapel – an island” (20). Спільним при прочитанні вірша усіма дикторами є довгі паузи в кінці речення-висловлення, між строфами вірша, між 10–12 рядками другої строфи і прикінцевими рядками 24–25. Два останні рядки завдяки особливостям типографіки не залишились непоміченими і при першому прочитанні вірша. Виокремлення за допомогою пауз передає їх значне смислове навантаження.

Отже, у другому варіанті аудіозапису поезії “The long hall” виразніше проявляється риторична функція паузації.

Висновки. Світу тексту вірша С. Хауелл “The long hall” вибудовуються за допомогою двох складових: (1) будівельних елементів, елементів на позначення їх характеристик та на позначення дій/процесів/станів; (2) авторської типографіки – короткі рядки; у першій і третій строфах

особливий розподіл слів і словосполучень між рядками (розриви між коренем і закінченням слова, допоміжним і основним дієсловом, між частинами словосполучень); відсутність великої літери на початку і розділових знаків у кінці речення, обірвана синтаксична структура, подвійний міжрядковий інтервал у другій строфі та її шрифтове виділення; подвійний абзацний відступ в останньому рядку.

Перша складова визначає основну тему поезії – боротьба за життя. Друга складова створює специфічний ритм, який передає уривчастий такт, уповільнений і нерівномірний рух хворої людини (рядки 3–9 і 13–17 у першій і останній строфах). Ще одною функцією як першої, так і другої складової є здійснення емоційного впливу на читача/слухача через використання мовленнєвих одиниць, пов’язаних зі світом хвороби і лікарні, а також через передачу внутрішнього мовлення персонажів, почуття розгубленості (рядки 10–12 у другій строфі), невпевненості та надії (рядки 17–25 в останній строфі).

Рядок є основною ритмічною одиницею вільного вірша; саме тому при читанні вголос/декламації використання пауз як засобу членування мовного потоку, їх місце, характер, тривалість набувають важливого значення. При першому записі поезії “The long hall” диктори зосереджувались в основному на аспектах синтаксису, паузація не завжди відображала авторський поділ тексту на рядки. Увага до особливостей авторської типографіки при повторному записі дозволяє співвіднести ритм поезії з ритмом утрудненого руху хворої людини у просторі реального світу. Аналіз з точки зору теорії світу тексту сприяв розкриттю теми, смислового навантаження та емоційного потенціалу вірша.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белєхова Л. І. Інтерпретація поетичного тексту в когнітивному ракурсі. *Нова філологія. Збірник наукових праць*. Запоріжжя : ЗНУ, 2009. № 34. С. 12–18.
2. Дорофєєва М. С. Перекладознавчий аналіз поетичного тексту: принципи методи, перспективи (на матеріалі різномовних перекладів трагедії Й. В. Гете “Фауст”). URL: <https://www.academia.edu/5695844/%D0%9F> (дата звернення 21.02.2024).
3. Приходько І. В. Поетичний текст як особлива форма комунікації (на матеріалі англійськомовної канадійської поезії XVIII–XXI століть). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2018. Том 29 (68). № 1. С. 48–53.
4. Марчук Т., Мінцис Е. Лінгвопоетика та тематика англомовної пісенної лірики. *Folium*.

- Спецвипуск. 2023. С. 110–117. DOI <https://doi.org/10.32782/fohium/2023.3.16.24>.
5. Andrews, R. A prosody of Free Verse: Explorations and Rhythm. New York and London : Routledge, 2017. 213 p.
 6. Betz S., Bryhadyr N., Türk O., Wagner P. Cognitive Load Increases Spoken and Gestural Hesitation Frequency. *Languages*. 2023. Vol. 8. Iss.1: 71. 24 p. DOI <https://doi.org/10.3390/languages8010071>.
 7. Cahnmann M. The Craft, Practice, and Possibility of Poetry in Educational Research. *Educational Researcher*. 2003. Vol 32. Iss. 3. P. 29–36. DOI <https://doi.org/10.3102/0013189X032003029>. URL: https://www.researchgate.net/publication/228848724_The_Craft_Practice_and_Possibility_of_Poetry_in_Educational_Research (дата звернення 15.12.2023).
 8. Cruttenden A. Intonation. 2nd ed. Cambridge, New York, Melbourne : Cambridge University Press, 1997. 201 p.
 9. Deese J. Pauses, Prosody and the Demands of Production in Language. *Temporal Variables in Speech* / eds. In H. W. Dechert, M. Raupach. The Hague, Paris, New York : Mouton Publishers, 1980. P. 69–84.
 10. Gavins J. Text World Theory: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd, 2007. 193 p.
 11. Gavins J. Poetry in the Mind: The Cognition of Contemporary Poetic Style. Edinburgh : Edinburgh University Press Ltd, 2020. 167 p.
 12. Igras-Cybulska M., Ziołko B., Żelasko P., Witkowski M. Structure of Pauses in Speech in the Context of Speaker Verification and Classification of Speech Type. *EURASIP Journal of Audio, Speech and Music Processing*. 2016. P. 1–16. DOI <https://doi.org/10.1186/s13636-016-0096-7>.
 13. Krivokapić J. Prosodic Planning: Effects on Phrasal Lengths and Complexity on Pause Duration. *Journal of Phonetics*. 2007. Vol 35. Iss. 2. P. 162–179. DOI <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2006.04.001>.
 14. Krivokapić J., Styler W., Parrell B. Pause Postures: The Relationship between Articulation and Cognitive Processes during Pauses. *Journal of Phonetics*. 2020. Vol. 79. P. 1–34. DOI <https://doi.org/10.1016/j.wocn.2019.100953>.
 15. Männel C., Schipke C., Friederichi A. D. The Role of Pause as a Prosodic Boundary Marker: Language ERP Studies in German 3- and 6-year Olds. *Developmental Cognitive Neuroscience*. 2013. Vol. 5. P. 86–94.
 16. Trouvain J., Werner R. Human Pause Detection in Spontaneous Speech in an Online Experiment. *ESSV Konferenz Elektronische Sprachsignalverarbeitung*. Berlin, 3–5 März 2021. P. 59–66. URL: https://www.essv.de/pdf/2021_59_66.pdf?id=1101.
 17. Trouvain J., Werner R. A phonetic view on annotating speech pauses and pause- internal phonetic particles. *Transkription und Annotation gesprochener Sprache und multimodaler Interaktion* / eds. C. Schwarze, S. Grawunder, S. Tübingen : Narr, 2022. P. 55–73.
 18. Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse. New York : Pearson Education, 1999. 390 p.

ДЖЕРЕЛО ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Howell S. I Left Nothing Inside on Purpose: Poems. USA : McClland & Stewart, a division of Penguin Random House Canada, a Penguin Kandom House Company, 2018. 80 p.